

Олена Піскун,
кандидат історичних наук,
молодший науковий співробітник
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України

Події на Сході активізували ідентифікаційні процеси, поляризували суспільні групи за геополітичними орієнтаціями. Для багатьох представників Донбасу питання ідентичності

й геополітичних орієнтирів було і залишається складним і ситуативним. Спробуємо простежити зміни ідентифікаційних стратегій, свідомості й світогляду мешканців звільнених і підконтрольних Україні територій Донбасу на прикладі райцентру Красний Лиман. Аналіз цих змін ґрунтується переважно на наших власних спостереженнях, зроблених у квітні 2015 року, та даних, отриманих під час телефонних розмов із рідними, друзями, знайомими — представниками різних вікових (27—50 років) та професійних категорій (медпрацівниками, вчителями, бібліотекарями тощо). Як і раніше, люди перебувають у постійному страху за власне життя й безпеку і не наважуються відкрито висловлювати власну думку навіть добре знайомій людині. На жаль, першорядними принципами, за якими живуть представники цього міста, є ситуативні інтереси і побутовий прагматизм, власна вигода (у місті набуває поширення практика написання побутових скарг і анонімок). Тому доволі важко вивести людину на відверту розмову про ситуацію в країні та місті, а ще важче — умовити дати дозвіл вказати ім'я та вік респондента.

Місто Красний Лиман Донецької області (колись — слобода Лиман) було засноване 1667 року козаками Ізюмського полку як поселення при сторожових вежах поблизу Торської фортеці (нині — м. Слов'янськ). За переписом 1897 року, кількість мешканців становила 4 653 особи. За даними перепису 2001 року, у місті серед усього населення мешкало 84,33 % українців і 13,77 % росіян; 69,8 % україномовних і 29,67 % російськомовних. Статистика на 01.01.2014 року зафіксувала 22 409 мешканців. Більшість працездатного населення міста й району зайнята на залізниці та в АПК.

У повоєнний час запрацювали піщаний кар'єр, залізнична будівельна дільниця та електромеханічні майстерні. У 1960-х роках найбільшим підприємством міста став Краснолиманський завод силікатної цегли.

Серед мешканців області місто відоме як рекреаційна зона, Північні ворота Донбасу,

що сполучали промислові центри області з Російською Федерацією. Проте поступово агропромисловий комплекс занепадав, підприємства банкрутували, робочі місця скорочувалися, що змушувало мешканців міста і району шукати кращої долі в межах Російської Федерації.

12 квітня 2014 року сепаратисти захопили міськвідділ міліції (одночасно із захопленням будівель СБУ і міліції в Слов'янську), а вже 30 квітня окупантами було встановлено блокпости при в'їзді у місто. Життя під контролем російських «миротворців» періодично супроводжувалося перестрілками, з'ясуванням стосунків між представниками різних угруповань та кланів, що згодом переросло у тотальне нищення житлових масивів не лише з вогнепальної зброї, але й «Градів». За час протистояння проросійські сепаратисти, до складу яких входили не лише представники Росії, кавказької національності, а й місцеві асоціальні елементи, повністю підпорядкували собі ліси району.

3 червня 2014 року українська влада відновила контроль над Красним Лиманом. Зачистка міста від бойовиків тривала 4 і 5 червня; було встановлено патрулювання в місті з паспортним контролем, що триває і зараз. Унаслідок влучення артилерійських снарядів та нанесених авіаударів були пошкоджені залізнична станція Красний Лиман, адміністративна і господарська будівлі станції, найбільше — залізнична лікарня. Зруйновано кілька вулиць у с. Ямпіль, підірвано міст через річку Сіверський Донець у с. Іллічівка, знищено бази відпочинку в с. Щурове, залізничний вокзал на станції Брусине та розважальний комплекс «Царицине».

За 2015 рік у місті відновлено всі зруйновані будівлі, проведено люстрацію керівного складу міськвідділу міліції. Місто ніби повернулося до звичного ритму життя. Більше того — назад повернулися всі прибічники проросійського вектору розвитку нашої країни. Спробувавши влаштувати своє життя в Росії, навіть за наявності там рідних чи знайомих, краснолиманці зрозуміли, що їх там

ніхто не чекав, не збирається забезпечувати їх, поступатися їм своїм робочим місцем чи статками. Відтак вони в переважній більшості повернулися назад. Незначна частина тих, хто виїхав до Росії з міркувань власної безпеки, і досі залишається там, користуючись певною допомогою місцевого населення. Приїхали до міста й ті, хто виїхав до АР Крим з метою отримати статус біженця. Зі статусом біженця їм відмовили і запропонували переїхати на постійне місце проживання до Магадана. Звісно, цей факт дуже розчарував цих краснолиманців і змусив їх повернутися додому.

За нашими спостереженнями, на сьогодні мешканці міста є головно лояльними до української влади і дуже бояться поновлення військових дій. Останнім часом (особливо коли відновилися масовані обстріли) усе частіше лунає думка про те, що в Україні було жити краще. Люди вже втомлені від цього протистояння та тотального нищення житла, майна; вони просто хочуть повернутися до нормальних умов життя та мирного існування. Більшість із них не розуміють об'єктивних причин виникнення цього військового протистояння і не бачать прийнятних шляхів його вирішення. Щоправда, доволі часто можна почути твердження про те, що ця війна — давно спланована акція, а люди і територія стали просто розмінною монетою для політиканів і влади загалом. Здебільшого мешканці переконані, що лишилися покинутими на поталу, сам на сам із власним лихом і негараздами.

Краснолиманці почали об'єднуватися і гуртуватися з метою допомогти тимчасово переміщеним особам: у місті перебуває до 8 тис. вимушених переселенців із Донецька, Горлівки, Авдіївки, Дебальцевого, 650 дітей-переселенців навчається у школах Краснолиманщини.

Напередодні Нового року у Дебальцевому, Новогригорівці в одному з підрозділів 40-го батальйону територіальної оборони ЗСУ побувала делегація з представників громадських організацій Краснолиманщини

з метою надати арміям допомогу. Мешканцями міста було зібрано 74 тис. грн, на які придбано необхідні для військовослужбовців речі.

Фактично за рік мало що змінилося: українські ЗМІ відсутні, місто продовжує перебувати в інформаційній ізоляції, оскільки і далі транслюються російські канали, поширюється російськомовна преса. На наш погляд, цей період знаменується докорінними трансформаціями світогляду, ціннісних пріоритетів мешканців краю та регіону в цілому. Фінальний результат цього процесу залежить головню від належної державної політики, волі можновладців України. Вагомим показником певного зламу у свідомості мешканців Красного Лиману став проведений у місті марш солідарності проти тероризму. Найбільшим страхом краснолиманців і досі залишається імовірність відновлення бойових дій на їхній землі та продовження руйнування нажитого ними роками.

Яким може бути майбутнє цього регіону? Усі представники міста й району, з якими нам вдалося поспілкуватися, так і не назвали причини виникнення військових дій; проте водночас вони не висловили цілковитої підтримки ідеї приєднання тимчасово окупованих територій до Росії. Вони зосереджені на господарських роботах по забезпеченню врожаю на зиму. Опитані нами висловлюють бажання якнайшвидшого зупинення протистояння та налагодження миру. Люди переконані, що тут задіяні не стільки етнічні чи соціальні фактори, скільки інтереси бізнес-еліт та окремих очільників країни. Як і раніше, пріоритетними для краснолиманців залишається мир, відновлення нормального постачання медикаментів, постійна стабільна виплата заробітних плат і пенсій. Більшість представників досліджуваної території схильні до об'єднання України в існуючих адміністративних межах (якими вони були до початку збройного протистояння).

З огляду на викладене видається, що першочерговим кроком з боку керівництва держави має бути втілення по всій довжині кордону задекларованого плану «Стіна»; суворий контроль за державною демаркаційною лінією із Російською Федерацією та, нарешті, запровадження власної національної інформаційної політики. Припинення політики поділу держави за електоральними групами населення на Схід і Захід, російсько- та україномовних, «бандерівців» і «східняків» — головне завдання чинної влади.

Ганна Скрипник: Дорогі друзі! Підводячи підсумки нашої сьогоднішньої дискусії, гадаю за доцільне нашої науковій спільноті звернутися до колег-науковців у Росії (з якими нас пов'язує тривала співпраця і яких ми й нині поважаємо) із закликом вживати всіх доступних їм засобів для деескалації збройного протистояння і припинення російського вторгнення на Українську землю. Переконані, що війна між нашими народами вигідна лише звироднілим політиками і олігархам, які на трагедіях своїх співгромадян примножують власні статки. Уся гуманістично налаштована громадськість наших країн і загалом цілого світу має об'єднатися для протидії агресії, має сприяти відновленню миру і подоланню тяжких наслідків війни в Україні.

Товариство, на текст проекту Звернення, який ви отримали на початку нашого засідання, уже надійшли доповнення і пропозиції на його підтримку. Прошу всіх учасників підтримати текст Звернення прямим голосуванням.

Дякую всім присутнім за участь у сьогоднішньому заході та за активно висловлену позицію. Шановні колеги, тексти ваших виступів та Звернення будуть опубліковані.